

proved that the main way of improving the efficiency of a teacher with students to improve speech are: coherent speech lessons, creative exercises, work on the means of expression, vocabulary enrichment. Equally important are the conditions that must prevail in the classroom, which is in the process of improving speech juniors.

Key words: communicative speech skills, exercising, richness of vocabulary, situational speech, creative exercises.

УДК 372.4+7:615

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ АРТ-ТЕРАПЕВТІВ

Сорока Ольга Вікторівна
м.Тернопіль

Стаття присвячена вивченню зарубіжного досвіду підготовки арт-терапевтів. Зроблено історичний аналіз спадщини педагогів-гуманістів, оскільки арт-терапія – це гуманний засіб взаємодії з молодшими школярами у навчально-виховному процесі початкової школи. Встановлено, що в європейських країнах сфери використання арт-терапії постійно розширюються, арт-терапевти працюють у державних і приватних установах. Охарактеризовано особливості підготовки арт-терапевтів у Великобританії, Швейцарії, США. Визначено, що на сьогоднішній день у багатьох зарубіжних країнах склалася стійка система арт-терапевтичної освіти як самостійної педагогічної спеціальності.

Ключові слова: арт-терапевт, арт-терапія, арт-терапевтичні технології, зарубіжний досвід, підготовка.

Постановка проблеми. Згідно із Законом України «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті викладачі мають здійснити перехід від традиційного пояснювально-ілюстративного навчання, зорієнтованого на передачу готових знань, до особистісно-розвивального, спрямованого не тільки на засвоєння знань, а й на способи навчальної діяльності, розвиток творчої особистості. Розв'язання цієї проблеми неможливе без використання в педагогічному процесі вищої школи інноваційних технологій [5, с. 107].

Соціальна й педагогічна значущість зазначених питань спричинили необхідність пошуку шляхів їх розв'язання при підготовці освітан у вищих педагогічних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз наукових джерел, науково-дослідницька робота з проблеми підготовки вчителя початкової школи до використання арт-терапевтичних технологій ще тільки розпочинається. Так, в Україні можна назвати тільки поодинокі дослідження, присвячені окремим аспектам зазначеної проблеми, зокрема докторська дисертація О.Федій на тему «Теорія і практика підготовки педагогів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності», кандидатські дисертації Л.Петриченко «Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інноваційної діяльності в позааудиторній роботі», Н.Клокар «Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності». У цих роботах зроблено спроби теоретико-методологічного та експериментально-дослідного обґрунтування підходів, принципів, сутності, змісту та технології підготовки вчителя початкової школи до використання інноваційних технологій, до яких ми відносимо арт-терапію.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак через надзвичайну складність досліджуваної проблеми зазначені дисертації можна розглядати тільки як перші кроки на шляху до її розв'язання, яке здається нам можливим за умов здійснення комплексних педагогічних досліджень, що ґрунтуються на теоретичних і практичних надбаннях системи педагогічної освіти як в Україні, так і в країнах близького та далекого зарубіжжя.

Мета статті – проаналізувати зарубіжний досвід підготовки арт-терапевтів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для аналізу стану підготовки вчителя початкової школи до використання арт-терапевтичних технологій важливе значення має визначення змісту професійної підготовки вчителя та розгляд зарубіжного досвіду підготовки арт-терапевтів.

«Під змістом освіти розуміють систему наукових знань, практичних умінь і навичок, а також світоглядних і морально-етичних ідей, якою повинні оволодіти студенти в процесі навчальної діяльності» [7, с.126]. Окрім того, вчена розуміє зміст педагогічної освіти як «складне поняття, оскільки ґрунтується на педагогічних закономірностях, принципах, методах і прийомах навчання, а також включає світоглядні й морально-етичні норми існуючих суспільних відносин» [7, с.126].

Для більш повного розуміння змісту професійної підготовки вчителя початкових класів до використання арт-терапевтичних технологій звернемося до історичного аналізу спадщини педагогів-гуманістів, оскільки арт-терапія – це, насамперед, гуманний засіб взаємодії у навчально-виховному процесі в системі «вчитель – молодші школярі».

Так, ідеї гуманістичного виховання та навчання знайшли відображення у працях Я.А.Коменського, який пов'язував успіх гуманізації педагогічного процесу із майстерністю вчителя, який ні за яких обставин не принизить дитину, а сприятиме розумовому та фізичному розвитку маленької особистості [1].

Подібні думки належали і Ж.-Ж.Руссо – визначному французькому філософу, письменнику, педагогу, який вбачав гуманізацію педагогічного процесу у дитячій свободі та людяності вихователя. «...для того, щоб створити людину, треба і самому бути людиною» [8, с. 232].

Й.-Г.Песталоцці – один із визнаних засновників дидактики початкового навчання, зазначав, що процеси навчання та виховання повинні будуватися відповідно природі дитини тим самим, сприяючи розвитку її здібностей. Педагог підкреслював, що саме в молодшому шкільному віці дитина більш емоційно відкрита та вразлива і тому треба гуманно ставитися до неї [8]. Вищеназваних педагогів-гуманістів об'єднує те, що вони намагалися перетворити авторитарну школу на школу людяності.

Рубіж XIX-XX століть пов'язують з появою реформаторської педагогіки або нового виховання. Так, італійський педагог М.Монтессорі визначала ідеї вільного виховання основою своєї педагогічної системи. Вона вбачала завдання педагога у створенні умов, які б відповідали потребам дитини, допомагали виявити її запити та сприяли самовихованню і самонавчанню [8].

Учитель-гуманіст, за М.Монтессорі, має відповідати певним вимогам: бути спостерігачем-експериментатором, правильно планувати педагогічну ситуацію, уміти забезпечити вихованцю умови вільного вибору різних видів діяльності, доброзичливо спілкуватися з дітьми тощо [8].

В основу Вальдорфської (Штайнеровської) педагогіки

була покладена ідея гуманізації педагогічного процесу, завдання якої полягає у вихованні духовно вільної особистості, здатної в індивідуальній творчості долати консерватизм суспільства. У концепції та практичній діяльності Штайнер-школи «закони творчості» органічно поєднувалися із «законами природи» дитини. Одне з головних завдань педагога полягає у створенні взаємодії учнів, учителів та батьків на гуманних засадах [9].

Аналізуючи педагогічні здобутки представників нового виховання, можна провести паралель з арт-терапевтичними заняттями, на яких учням надаються необмежені можливості для самовираження і самореалізації в продуктах творчості.

Хотілося б наголосити, що арт-терапія дозволяє кожному залишатися самим собою, відчувати емоційний комфорт і задоволення від занять художньою діяльністю. При цьому гуманістичний підхід не декларується, а реально втілюється на практиці.

Аналіз сучасного стану підготовки вчителів початкової школи до використання арт-терапевтичних буде неповним без характеристики зарубіжного досвіду підготовки арт-терапевтів, тим більше, що в європейських країнах сфери використання арт-терапії постійно розширюються.

Так, А. Везерсон – один із майбутніх голів Британської Асоціації арт-терапевтів, наголошував на необхідності як психологічної, так і художньої підготовки фахівця з арт-терапії. Тобто арт-терапевт повинен створювати відповідні умови для образотворчої роботи, кваліфіковано спостерігати за її процесом, уміти самостійно аналізувати і розуміти зміст зображення, не вдаючись при цьому до допомоги психолога або лікаря [4].

У 1975 році на аудіокасетах був записаний навчальний курс Е. Ульман за темою: «Усна історія: піонери арт-терапії», який до теперішнього часу використовується у професійній підготовці фахівців [12].

70-90-і роки ХХ століття називають періодом становлення професії арт-терапевта. Британська Асоціація Арт-терапевтів на початку своєї діяльності серед основних завдань назвала такі:

- сприяти збереженню психічного та фізичного здоров'я громадян, застосовуючи в якості психотерапевтичного інструменту образотворче мистецтво та інші види творчості;
- захищати інтереси членів асоціації і сприяти реалізації ініціатив, запропонованих радою;
- сприяти розвитку арт-терапії, відстоювати погляди членів асоціації в різних державних інститутах і перед суспільством у цілому;
- сприяти співпраці членів асоціації з іншими громадськими організаціями в її інтересах;
- підтримувати самоосвіту фахівців, розробляти навчальні програми та відповідні стандарти професійної компетентності в співтоваристві колег і однодумців [13, с. 113-114].

Помітний вплив на поширення арт-терапії справила діяльність Британського інституту з вивчення мистецтв і психотерапії, заснованого в 1977 році. Причому його співробітники займалися дослідженням психотерапевтичних можливостей не тільки образотворчого мистецтва, але й музики, драматичного мистецтва, руху, танцю та літературної творчості.

У 1982 році Британським Департаментом охорони здоров'я та соціальної безпеки був затверджений проект, що регламентує професійну роль та оплату праці арт-терапевтів [2, с.32]. Саме з цього моменту відбулася державна реєстрація арт-терапії як самостійної спеціальності. В той період Великобританія була єдиною в Європі країною, де на базі вищих навчальних закладів почали діяти спеціалізовані програми підготовки з арт-, музичної, танцювально-рухової і драма-терапії. Зокрема, в університеті Дербі з 1993 року здійснювалася комплексна післядиплом-

на підготовка в галузі інтегративної арт-терапії, що включала вищезазначені форми.

Окрім цього створювали і самостійні освітні установи. Наприклад, в Берні у Швейцарії – Інститут трансперсональної психології і арт-терапії. Програма підготовки фахівців у ньому розрахована на чотири роки навчання. Крім теоретичних курсів студенти проходять супервізорську практику і тривале стажування.

До 1991 року в США не були прийняті загальнодержавні стандарти підготовки та ліцензування арт-терапевтів. У різних університетах та Штатах є свої власні навчальні програми та критерії допуску до роботи [13]. Зазвичай до самостійної практичної діяльності допускається фахівець, який успішно опанував освітню програму, здав письмові іспити й отримав кваліфікацію «Board Certified» [10]. Отримання статусу арт-терапевта прирівнюється до докторського наукового ступеня.

Л.Лебедева [4] зазначає, що Американська Асоціація Арт-терапевтів намагається координувати розробку і по можливості уніфікувати освітні, професійні та етичні стандарти відповідності спеціальності арт-терапевта.

У Великобританії арт-терапевти мають офіційний статус, державну підтримку і захист професійної діяльності. Англійський уряд стежить за ефективністю підготовки та підвищенням кваліфікації фахівців. Причому кваліфікація повинна бути підтверджена міжнародним сертифікатом. Таким чином, у Великобританії сучасна арт-терапія є одним із загальноновизнаних і значущих напрямів у лікувально-реабілітаційній, соціальній та педагогічній роботі.

Арт-терапевти працюють у державних і приватних установах, серед яких: університети, коледжі, школи, притулки, соціально-корекційні служби, закриті установи (тюрми), будинки для інвалідів, геріатричні будинки, художні студії, а також лікарні (медичні та психіатричні), клініки, лікувальні центри [13]. При цьому, навіть у медичних установах зберігається педагогічна спрямованість арт-терапевтичної роботи, наприклад, з хворими дітьми та підлітками. У наші дні спеціальність арт-терапевта вважається однією з найбільш затребуваних і престижних за кордоном.

У середині 60-х років ХХ століття був організований спеціалізований курс післядипломної підготовки арт-терапевтів при Лондонському університеті. Основною умовою прийому була наявність диплома про художню освіту та п'ятирічний стаж роботи художником або арт-педагогом. Приблизно в цей же час Британська Асоціація Арт-терапевтів у співдружності з Міністерством освіти висунула пропозицію про визнання арт-терапії в якості педагогічної спеціальності.

60-70-ті роки ХХ-го століття були відзначені організацією арт-терапевтичної підготовки на базі педагогічних навчальних закладів. Так, у 1969 році був створений арт-терапевтичний курс в університеті (Birmingham Polytechnic). До освітньої програми входило вивчення психології, а також арт-терапевтичне стажування в школах [13].

У 1974 році при Лондонському університеті був створений один із найбільш авторитетних у світі центрів підготовки арт-терапевтів. З 1981 року його випускникам стали присвоювати кваліфікацію арт-терапевта за двома напрямками спеціалізації: клінічна спеціалізація, для якої, поряд з дипломом про першу художню освіту, був потрібний досвід роботи в системі охорони здоров'я, та педагогічна спеціалізація, що припускала наявність диплома арт-педагога. На сьогодні арт-терапевтів готують за скороченою програмою на спеціально створених курсах в різних країнах: Італії, Австрії, Нідерландах, Швейцарії, Німеччині, Росії.

Британські та американські курси арт-терапевтичної освіти мають багато спільного. Наприклад, вони розраховані на два або три роки. Є також програми поглибленої академічної підготовки. Програма курсів включає в себе теоретичну і практичну підготовку, вивчаються різні психологічні й педагогічні дисципліни, такі як: теорії психічного розвитку

особистості, основи гуманістичного, психодинамічного підходів і психотерапії, соціологія, культурологія, іконографія, естетика, психологія мистецтва тощо. Практичну підготовку проходять у школах, соціально-педагогічних центрах, інтернатах та інших позашкільних установах і клініках.

У Росії в червні 1997 року було засновано благодійний фонд підтримки та розвитку арт-терапевтичних програм «У пошуках гармонії». Засновники Фонду працюють над проблемами соціальної, психологічної та творчої реабілітації дезадаптованих людей, при безпосередній підтримці авторитетних діячів науки і мистецтва Росії, Німеччини, Великобританії, Італії, Швеції, Сполучених Штатів Америки.

Серед головних завдань Фонду виділяють такі:

- сприяння в організації та наданні психологічної та психотерапевтичної допомоги та підтримки дітям-інвалідам, дітям з проблемами поведінки та спілкування, людям з важкими психічними захворюваннями, людям у стані хронічного стресу та жертвам насильства, обдарованим дітям, які зазнають психологічних труднощів методами арт-терапії;
- активна участь у створенні арт-терапевтичного співтовариства і спеціалізованих арт-терапевтичних центрів;
- підтримка досліджень у галузі арт-терапії.

Хоча на сьогоднішній день у багатьох зарубіжних країнах до теперішнього часу вже склалася стійка система арт-терапевтичної освіти як самостійної педагогічної спеціальності, на жаль, в Україні не доводиться говорити про підготовку педагогів чи інших фахівців до використання арт-терапії або арт-терапевтичних технологій.

Проте, згідно з нашими спостереженнями у вищих закладах освіти України відзначаються окремі спроби впровадження арт-терапії у процес підготовки вчителів початкових класів, які являють собою короткі вступні курси оглядового характеру, що формують у студентів лише загальні, поверхневі, безсистемні знання про арт-терапію. Тому досить часто у студентів формується неправильно уявлення про можливість, цілі, методи і технології арт-терапії. Основний акцент робиться на зовнішній привабливості арт-терапевтичних технік, демонстрації деяких методик, наприклад, проективних.

На думку О.Копитіна, «в існуючому інформаційному вакуумі за арт-терапію нерідко видають зовсім інші прийоми і техніки» [2, с. 221].

Ми погоджуємося з Л.Лебедевою, яка під поняттям «арт-терапевт» розуміє одну з ролей педагога (разом з ролями вчителя, вихователя) у професійній діяльності. Іншими словами, це людина з базовою психолого-педагогічною освітою, спеціально підготовлена до арт-терапевтичної роботи. В нашому випадку мова йде про вчителя початкової школи. Саме цей шлях є найбільш реальним і економічно доступним.

На думку Л.Лебедевої, впровадження арт-терапії в освіту студентів створює прецедент узгодженого поєднання процесів індивідуалізації, соціалізації і професіоналізації особистості. Причому арт-терапевтичний простір надає їм гуманну, терапевтичну спрямованість. Автор зазначає, що оскільки останнім часом помітно зросла популярність психологічних дисциплін, посилюється інтерес до різних напрямів психотерапії серед педагогів, необхідно здійснити включення основ арт-терапії до змісту психолого-педагогічної освіти студентів, майбутніх педагогів [3].

Це пов'язано, на думку Дж.Фейдимиена і Р.Фрейгера, з очікуваннями студентів знайти в психології структуру, уявлення, теорії та перспективи, які сприятимуть їх власному розвитку і допоможуть їм пристосовуватися до швидко мін-

ливого суспільства [6].

Сказане, Л.Лебедева пояснює розумінням ролі особистості вчителя в педагогічному процесі. Згідно думки І.Чампернон, саме особистість фахівця є вирішальною передумовою успішності арт-терапії [11]. Іншими словами, освоєння теорії і технології арт-терапії має супроводжуватися розвитком відповідних особистісних якостей.

За кордоном до кваліфікаційної характеристики арт-терапевта включені, наприклад, і такі вимоги до особистості фахівця, як: бути чутливим до потреб і вражень людини; бути психічно стабільним, терпимим і терплячим; уважним слухачем, вміти підтримувати бесіду, досягати згоди з людьми і вибудовувати гармонійні взаємини, а також почуття гумору і гнучкість, уміння адаптуватися до мінливих обставин, розчарувань, фрустрацій, готовність до роботи з людьми різних культур тощо. Серед специфічних характеристик наголошується, що арт-терапевт повинен вміти працювати з образотворчими засобами і матеріалами, розуміти образотворчу продукцію, володіти тонкою спостережливістю і здатністю до адекватних інтерпретацій [3].

Студенти, до навчання яких були включені педагогічні основи арт-терапії, мають можливість застосувати арт-терапевтичні технології таким чином:

- частково, у вигляді окремих прийомів, технік, процедур у конкретних виховних заходах під час різних педагогічних практик;
- як складовий компонент загально-педагогічної технології в літніх оздоровчих таборах (дозвілля дітей, різні форми виховної роботи);
- як систему арт-терапевтичної роботи з дітьми в процесі волонтерської практики у сфері додаткової освіти (в установах соціально-психологічної допомоги, центрах дитячої творчості, притулках, дитячих будинках, на експериментальних майданчиках);
- спільно з викладачами з арт-терапії, психологами, соціальними педагогами у формі супервізії;
- у роботі студентських клубів, молодіжних неформальних об'єднань [3].
- Вчителі, підготовлені до арт-терапевтичної роботи, на додаток до сказаного, можуть використовувати інновацію як:
- самостійну багатоцільову технологію (наприклад, з метою адаптації дітей до школи; в класах з яскраво вираженою ворожістю міжособистісних відносин з метою подолання конфліктів; в групах продовженого дня тощо);
- технологію в системі коректувальної та психопрофілактичної роботи зі школярами;
- складовий компонент системи позакласної роботи в освітній установі;
- реабілітаційну та реадaptaційну технологію в роботі з дорослими (наприклад, з учителями, які мають проблеми зі здоров'ям, з метою терапії сімейних відносин тощо) [3].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Зміни в сучасних системах вищої педагогічної освіти за рубежом на сьогодні висувають нові вимоги до підготовки педагогічних кадрів та їх удосконалення. Досвід підготовки арт-терапевтів за кордоном доцільно взяти за зразок при підготовці майбутніх учителів початкової школи до використання арт-терапевтичних технологій в Україні.

Потребує подальшого дослідження проблема впровадження арт-терапевтичних технологій у підготовку майбутніх учителів початкової школи.

Література та джерела

1. Антология гуманной педагогики: Коменский / Сост., авт. вступ. ст. И.Д.Чечель. – М. : Издат. дом Шалвы Амонашвили, 1996. – 224 с.
2. Копытин А.И. Основы арт-терапии / Александр Иванович Копытин. – СПб.: Лань, 1999. – 252 с.
3. Лебедева Л.Д. Моделирование подготовки студентов к арт-терапевтической работе / Людмила Дмитриевна Лебедева // Личность: образование, воспитание, развитие. – Сб. статей и научных материалов. – Ульяновск: УлГПУ, 2002. – С.85-92 [Електронний ресурс].

- Режим доступа: <<http://eurotransa.ru/edu3.htm>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
4. Лебедева Л. Д. Педагогические основы арт-терапии в образовании учителя: дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.01/ Лебедева Людмила Дмитриевна. – М., 2003. – 426 с.
 5. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи: теорія і практика [колект. моногр.] / авт.: О.М.Ващенко, К.І.Волинець, З.В.Зюзіна [та ін.]; упоряд.: К.І.Волинець, Т.І.Люріна, О.Я.Митник; за заг. ред. К.І.Волинець. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Гринченка, 2013. – 212 с.
 6. Фейдимен Дж., Фрейгер Р. Личность и личностный рост / Дж.Фейдимен, Р.Фрейгер. – М.: Российский открытый университет, 1991. – Вып. 1. – 116 с.
 7. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Лідія Олексіївна Хомич. – К.: Магістр-S, 1998. – 200 с.
 8. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики / Сост. А.И.Пискунов. – М.: Просвещение, 1971. – 560 с.
 9. Штайнер Р. Методика обучения и предпосылки воспитания: Пер. с нем. – М.: Парсифаль, 1994. – 79 с.
 10. Junge M.B. A History of Art Therapy in the United States/ M.B.Junge, P.P.Asawa. – Mundelein, IL: The American Art Therapy Association. – 1994. – 131 p.
 11. Champernowne I. Art therapy in the Withymead Center / I.Champernowne // American Bulletin Children as a Means of Diagnosis and Therapy. – New York: Coolidge Foundation, 1947 [Електронний ресурс]. – <<http://users.javanet.com/~cccneati>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
 12. Ulman E. Art Therapy History / E.Ulman [Електронний ресурс] <<http://www.burleehost.com/artery/ATH/elinor-ulman.htm>> – Загол. з екрану. – Мова англ.
 13. Waller D. Becoming a Profession. The History of Art Therapy from 1940-1982 / D.Waller. – London and New York: Routledge, 1991.

Статья посвящена изучению зарубежного опыта подготовки арт-терапевтов. Проведен исторический анализ наследия педагогов-гуманистов, поскольку арт-терапия считается гуманным способом взаимодействия с младшими школьниками в учебно-воспитательном процессе начальной школы. Установлено, что в европейских странах сферы использования арт-терапии постоянно расширяются, арт-терапевты работают в государственных и частных учреждениях. Охарактеризованы особенности подготовки арт-терапевтов в Великобритании, Швейцарии, США. Определено, что на сегодняшний день во многих зарубежных странах сложилась устойчивая система арт-терапевтического образования как самостоятельной педагогической специальности.

Ключевые слова: арт-терапевт, арт-терапия, арт-терапевтические технологии, зарубежный опыт, подготовка.

The article is devoted to learning of foreign experience of training the art-therapists. The historical analysis of heritage of humanist-pedagogues has been conducted, so far as the art-therapy is a humane tool of cooperation with pupils during the educational process in a primary school. It has been defined that spheres of using the art-therapy in European countries are constantly developed. Art-therapists work in public and private institutions, among them colleges, schools, orphanages, social-correctional services, institutions of a closed type, homes for the disabled, geriatric homes, art studios, hospitals, clinics, medical centers. The peculiarities of training the art-therapy in Great Britain, Switzerland, the USA have been characterised. It has been determined that nowadays a stable system of art therapeutical education as an independent teaching profession has been formed in many European countries. Implementation of art-therapy in higher educational institutions establishes conditions for consistent combination of processes of individualization, socialization and professionalization of students.

Key words: art-therapist, art-therapy, art-therapeutical technologies, foreign experience, training.

УДК 378.371.13

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Теличко Наталія Вікторівна
м.Мукачево

У статті обґрунтовано сутність системного підходу. Визначено основні ознаки системи. Конкретизовано проблеми різного ієрархічного рівня, що виступають об'єктом системного аналізу формування педагогічної майстерності майбутніх учителів початкової школи. Акцентовано увагу на характеристиці однієї із ознак системи, що визначає особливості реалізації системного підходу – розчленованість на компоненти.

Ключові слова: система, системний підхід, системний аналіз, педагогічні умови.

Постановка проблеми. Реалізація системи формування педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів потребує спеціальної організації навчального процесу у вищій школі. Це актуалізує визначення і реалізацію спеціальних педагогічних умов, що відображає зміст практично-методичного компоненту цілісної системи професійної підготовки майбутніх учителів з метою їх спрямування на професійне становлення і зростання як вчителя-

майстра.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає змогу встановити, що теоретичним підґрунтям написання статті визначено основні положення філософії освіти (В.Андрущенко, І.Зязюн, В.Кремень та ін.); концепції про природу та структуру особистості (Б.Ананьев, Г.Балл, І.Бех, Л.Виготський, О.Леонтьев, Г.Костюк, С.Максименко, К.Платонов, В.Рибалка, С.Рубінштейн та ін.); теорії професійного становлення особистості (Є.Климов, Б.Ломов, Т.Титаренко та ін.); результати досліджень з проблеми формування і розвитку професійної компетентності, творчості, особистісної культури майбутнього вчителя (О.Абдуліна, О.Акімова, Л.Ахмедзянова, І.Богданова, М.Євтух, В.Кан-Калик, Н.Кичук, В.Крутецький, З.Курлянд, Н.Ничкало, В.Паламарчук, С.Сисоєва, Н.Тализіна, Р.Хмельюк, М.Ярмаченко та ін.)

Мета статті полягає у визначенні сутності педагогічних умов формування педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів.